

نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۷

شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸ - شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶

<http://jupm.miau.ac.ir>

نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری ساحلی از دیدگاه جامعه‌ی میزبان (مطالعه‌ی موردی: شهر بوشهر)

ژیلا سجادی: دانشیار گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

محمدتقی رضویان: استاد گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

جهانگیر حیدری: استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران

حسین جمالی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۲۰

صص ۱-۱۶

دریافت: ۱۳۹۶/۸/۱۷

چکیده

یکی از اهداف مهم مدیریت شهری فراهم ساختن محیط مطلوب برای کار و زندگی شهروندان است. مدیریت شهری ضمن کنترل و نظارت بر ساختار کالبدی، اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی، شهرها با اتخاذ خط‌مشی‌های بلندمدت راهبردی موجب توسعه پایدار شهرها می‌گردد. فعالیت گردشگری می‌تواند با ایجاد فرصت‌های مناسب اشتغال و کسب درآمد برای ساکنان محلی، امکان توسعه پایدار و یکپارچه‌ی شهری را فراهم سازد. پرسش اساسی پژوهش حاضر این است که رویکرد مدیریت شهری تا چه حد می‌تواند موجب دستیابی به اهداف توسعه‌ی پایدار گردشگری گردد. با توجه به این دیدگاه، هدف مقاله‌ی حاضر، بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در مدیریت شهری و نقش آن در توسعه‌ی پایدار گردشگری ساحلی در شهر بوشهر است. روش پژوهش مبتنی بر رویکرد توصیفی تحلیلی است که با روش میدانی جهت تکمیل پرسش‌نامه‌ها همراه شده است. سپس داده‌های پژوهش با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای از طریق نرم‌افزار SPSS پردازش و تحلیل شده است. در بررسی نقش اثرات مدیریت در توسعه‌ی گردشگری ساحلی در شهر بوشهر مشخص گردید که میانگین اثرات هرکدام از ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی، به ترتیب ۴/۰۲۱۸، ۳/۸۱۰۱، ۳/۹۰۰۸ بوده است. بدین ترتیب بُعد اجتماعی، بالاترین تأثیر مثبت را داشته است. می‌توان گفت که مدیریت شهری تا کنون اثرات مثبتی بر توسعه‌ی گردشگری ساحلی در شهر بوشهر داشته است. یکی از مهم‌ترین کارکردهای آن، ارائه‌ی امکانات و زیرساخت‌های اولیه در ساحل بوده که موجبات رضایت گردشگران را فراهم نموده است. اگرچه مدیریت شهری در این خصوص موجبات رضایت نسبی گردشگران را فراهم نموده است، ولی در جهت تداوم و پایداری گردشگری ساحلی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی شهر پیشنهاد می‌شود ضمن جلوگیری از تغییر کاربری‌های غیراصولی در سواحل، هماهنگی لازم جهت نهادینه کردن تعامل گردشگری با دیگر فعالیت‌های موجود در شهر و از همه مهم‌تر، تعامل فرهنگ بومی با جامعه‌ی میزبان توسط مدیریت شهری صورت گیرد.

واژگان کلیدی: گردشگری ساحلی، توسعه‌ی پایدار، مدیریت شهری، مدیریت یکپارچه‌ی شهر.

۱. نویسنده مسئول hosin_jamali@yahoo.com ۰۹۱۷۳۷۱۶۸۶۲

- این مقاله از رساله دوره دکتری آقای حسین جمالی در دانشگاه شهید بهشتی استخراج شده است.

بیان مسأله:

عوامل مؤثر بی‌شماری در توسعه گردشگری نقش دارند که مدیریت و تعامل بین آنها، توسعه گردشگری را شکل می‌دهد. یکی از قابلیت‌های مهم طبیعی شهرهای ساحلی، استفاده از سواحل آن برای توسعه فعالیت گردشگری در کنار سایر فعالیت‌ها از جمله تجارت و صیادی است. سواحل دریاها یکی از اشکال اکوسیستم‌های طبیعی محسوب می‌شوند که نقش ارزنده‌ای در پویایی و زندگی انسان‌ها داشته و دارند. در طی سال‌های اخیر، نقش سواحل در کشور ایران به طور کامل تغییر کرده و به نیروی محرک رفاه اقتصادی تبدیل شده‌اند. هر چند فشار جمعیت و استفاده‌ی بیش از حد از قلمروی مربوط به آن و همچنین مشکلات زیست محیطی (تخلیه فاضلاب)، باعث کاهش کلی کیفیت زیست محیطی در آنها شده است. بنابراین یافتن یک راه حل مناسب برای مدیریت همه‌ی این مشکلات اهمیت خاصی دارد، به منظور هماهنگی و تعامل بهتر دستگاه‌های دولتی در شهر که به نوعی با ساحل سر و کار دارند، مدیریت شهری یک امر ضروری به حساب می‌آید. با توسعه فعالیت‌های گردشگری ساحلی در شهر بوشهر و مدیریت آن می‌توان به بهبود ارتقای سطح این فضاها، شهری کمک شایانی کرد و برای رونق و توسعه کالبدی، اقتصادی و اجتماعی آنها گام مؤثری برداشت؛ زیرا توسعه گردشگری در شهرها، هم به جامعه میزبان و هم اقتصاد ملی کشور کمک می‌کند.

یکی از اهداف مهم مدیریت شهری فراهم ساختن محیط مطلوب برای کار و زندگی شهروندان است. مدیریت شهری ضمن کنترل و نظارت بر ساختار کالبدی، اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی شهرها، با اتخاذ خط‌مشی‌های بلندمدت راهبردی، موجب توسعه پایدار شهرها می‌گردد. فعالیت گردشگری می‌تواند با ایجاد فرصت‌های مناسب - اشتغال و کسب درآمد برای ساکنان محلی، امکان توسعه پایدار و یکپارچه‌ی شهری را فراهم سازد. برای رسیدن به این هدف، ایجاد هماهنگی بهتر بین دستگاه‌هایی که به نوعی با موضوع گردشگری سروکار دارند، یک ضرورت به حساب می‌آید. توسعه گردشگری ساحلی، پدیده‌ای ذاتاً بحث‌برانگیز و بسیار پیچیده است که نیاز به دقت بیشتر در زندگی دریایی و حفظ زیست بوم، پیشرفت‌های اقتصادی و همچنین اهداف و کیفیت زندگی افراد محلی دارد. در این شرایط، گردشگری ساحلی توسط مدیرانی که گردشگری را کنترل می‌کنند، افراد بومی که شاهد گردشگری هستند و دسته‌های مختلف گردشگران، تحت تأثیر قرار می‌گیرد. لذا دستیابی به گردشگری ساحلی پایدار، مستلزم بررسی مکانیزم‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری سیستم گردشگری از جمله مدیریت، برنامه‌ریزی و آموزش است که در این بین مدیریت نقش مهمی در آگاه‌سازی گردشگران و جامعه میزبان، از نتایج و برآمدهای فرهنگی و زیست محیطی این سیستم دارد (Miller & Hadley, 2009:7).

هرچند توجه روزافزون به مناطق ساحلی به عنوان مقصد گردشگری و توسعه فعالیت‌های گردشگری در آنها می‌تواند برای جامعه محلی به عنوان یک فرصت تلقی شود، اما نگرانی‌هایی در زمینه‌ی مدیریت ناکارآمد گردشگری در این مناطق وجود دارد. در نبود نظام مدیریتی سیستماتیک و دانش‌محور، هرگونه تغییر کاربری اندیشیده نشده و توسعه‌ی لجام گسیخته‌ی گردشگری، می‌تواند تهدیدی جدی برای این مناطق باشد (ضیایی، ۱۳۸۸: ۱). شهر بوشهر از موهبت سواحل مناسبی برخوردار بوده، در سال‌های اخیر مورد توجه گردشگران داخلی قرار گرفته است. قدمت و غنای فرهنگی، جاذبه‌های طبیعی گردشگری خصوصاً سواحل آن و ذخائر و منابع انرژی از جمله ظرفیت‌های توسعه این شهر می‌باشند. با توجه به وجود این ظرفیت‌ها، لازم است با ارتقاء سطح خدمات‌رسانی و زیرساخت‌ها، اقدام به جذب گردشگران و درآمدزایی نماید. در این میان، مسأله‌ی مدیریت و سیاست‌گذاری در این بخش، از اهمیت خاصی

برخوردار بوده، باید بیش از پیش بدان توجه گردد. مدیریت شهری برای اداره‌ی مطلوب شهر، با چالش‌های متعددی روبروست. بخشی از این مسائل که ملموس‌تر است، شامل مواردی همچون مسائل اقتصادی، نابرابری اجتماعی، کمیت و کیفیت نامطلوب خدمات شهری و کمبود تأسیسات و زیرساخت‌های مناسب شهری، آلودگی‌های زیست‌محیطی است. در بین چالش‌های مذکور، یکی از چالش‌های مهمی که شهر بوشهر در کنار افزایش جمعیت و توسعه‌ی کالبدی با آن روبروست، منابع درآمدی ناپایدار است. بنابراین حل معضلات مدیریتی در این بخش مستلزم آگاهی و شناخت دقیقی از مسائل مدیریتی آن و شاید مهم‌ترین رکن وظایف مدیریت یعنی برنامه‌ریزی است (رنجبریان، ۱۳۷۹: ۸-۷). از آنجایی که یکی از اهداف مهم مدیریت شهری، فراهم ساختن محیط مطلوب برای کار و زندگی شهروندان است، مدیریت صحیح و مناسب می‌تواند ضمن کنترل و نظارت بر ساختار کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، با اتخاذ خط‌مشی‌های بلند مدت راهبردی در زمینه‌ی گردشگری، موجبات توسعه‌ی پایدار شهری را فراهم نماید.

بنابراین یکی از مهم‌ترین مسائلی که ضرورت انجام این پژوهش را می‌رساند، بررسی نقش مدیریت در توسعه‌ی پایدار گردشگری ساحلی در شهر بوشهر است و اینکه مدیریت یکپارچه شهری چگونه می‌تواند با تعامل و ایجاد هماهنگی بین این صنعت و دیگر فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود در شهر، موجب تحرک آنها شده، به توسعه‌ی پایدار شهر منجر شود. لیکن با بررسی نقشی که گردشگری ساحلی می‌تواند در توسعه‌ی پایدار شهر ایفا کند، ضرورت این پژوهش را دو چندان می‌کند. جهت نیل به این هدف و به منظور ارائه‌ی برنامه‌های مناسب توسعه‌ی گردشگری ساحلی و حفاظت از سواحل شهر بوشهر، به دنبال بررسی و ارزیابی شاخص‌های ضروری عملکرد مدیریت شهری در رابطه با توسعه‌ی پایدار گردشگری هستیم. در نهایت با بررسی نقش مدیریت شهری در توسعه‌ی پایدار شهری سعی داریم تا آثار آن را در توسعه‌ی پایدار گردشگری ساحلی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و زیست محیطی مورد مطالعه قرار داده است. پرسش‌ها و فرضیات پژوهش حاضر عبارت‌اند از:

- مدیریت شهری تا چه حدی در گسترش زیر ساخت‌های گردشگری ساحلی در شهر بوشهر موفق عمل کرده است؟
- رویکرد مدیریت یکپارچه‌ی شهری تا چه حد می‌تواند موجب دستیابی به اهداف توسعه‌ی پایدار گردشگری گردد؟
- به نظر می‌رسد بین مدیریت شهری و ایجاد و گسترش زیر ساخت‌های گردشگری ساحلی در شهر ساحلی بوشهر رابطه‌ی معناداری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین مدیریت یکپارچه شهری و توسعه‌ی پایدار گردشگری ساحلی در بوشهر رابطه معناداری وجود دارد.

پیشینه‌ی و مبانی نظری پژوهش:

در زمینه‌ی گردشگری و گردشگری ساحلی، پژوهش‌های متعددی صورت گرفته است؛ اما درباره‌ی چالش‌های پیش روی مدیریت توسعه‌ی گردشگری ساحلی به ویژه در شهرهای ساحلی استان بوشهر مطالعات محدودی صورت گرفته است. در این راستا تحقیقات و پژوهش‌های مختلفی از سوی محققین و دانشمندان داخلی و خارجی صورت گرفته است که نتایج این تحقیقات در جدول ۱ نشان داده می‌شود.

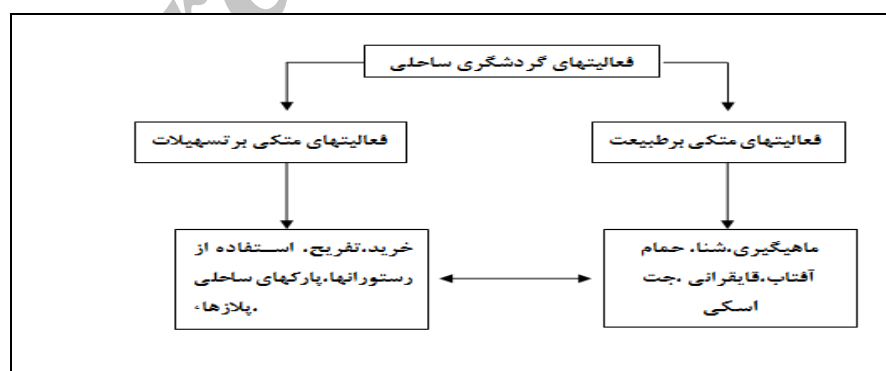
جدول ۱ - پژوهش‌های صورت‌گرفته در زمینه موضوع پژوهش

نویسنده /سال	موضوع	نتیجه
سیدعلی حسینی و همکاران ۱۳۹۰	مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری شهر ساحلی نور	به این نتیجه می‌رسند که رابطه مثبت و معناداری بین ویژگی‌های مدیران شهری و تغییرات رشد تسهیلات و توسعه پایدار گردشگری وجود دارد.
مارک‌میلروجان ایونگ وهدلی ۲۰۰۹	گردشگری ساحلی پایدار: چالش‌های پیش روی مدیریت، برنامه ریزی و آموزش	به این نتیجه می‌رسند که چالش‌های پیش روی مدیریت، مکانیزم‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری سیستم گردشگری ساحلی، مدیریت گردشگری، برنامه‌ریزی گردشگری و آموزش گردشگری است. در پایان، دست‌یابی به گردشگری ساحلی پایدار را مستلزم تحقیقات گسترده و چند منظوره، بالا بردن ارتباط و همکاری کارگزاران و سرمایه داران، و همچنین آگاه سازی گردشگران از نتایج و برآمدهای فرهنگی و زیست محیطی سفرهای آنها می‌دانند.
اسدالله دیوسالار و همکاران ۱۳۹۵	نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری در شهر ساحلی نور	مدیریت شهری در خصوص توسعه گردشگری پایدار نیازمند در نظر گرفتن تمامی اثرات مثبت و منفی گردشگری در شهر نور است.
سجادی و همکاران ۱۳۹۲	ظرفیت سنجی گردشگری ساحلی پایدار در شهرستان کنگان استان بوشهر	ضعف زیر ساخت‌ها (خدمات و امکانات رفاهی)، عدم سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی در ابعاد توسعه گردشگری و مشارکت ضعیف مردم محلی در اجرای پروژه‌های ملی، باعث شده تا امکان استفاده از فرصت‌های گردشگری در منطقه فراهم نگردد.
گروه مطالعاتی مهندسی مشاور مآب سال ۱۳۹۰	طرح مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور (iczm)	مهم‌ترین جهت‌گیری‌های قانونی و مدیریتی در حوزه گردشگری جهت توسعه مناطق ساحلی جنوب را جهت‌گیری کالبدی، اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی و شناسایی مناطق مستعد ساحلی، توسعه فعالیت‌های گردشگری و بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعی با اولویت سواحل، ایجاد تعادل در توزیع ترکیب جمعیت و تقویت مراکز جمعیتی موجود به خصوص در شهرهای کوچک و متوسط با چشم‌انداز توسعه فعالیت‌های مستقر در سواحل خلیج فارس می‌دانند.
فرزود و همکاران ۱۳۹۵	تعیین معیارها و شاخص‌های مدیریت گردشگری پایدار	نتایج که به صورت درصد نشان داده شده بیانگر درجه و ضریب اهمیت دو معیار ابعاد مدیریتی و ارائه تسهیلات است دارای بالاترین ارزش در توسعه گردشگری پایدار به حساب می‌آید.
سقای و همکاران ۱۳۹۵	استفاده از مدل سوات و تاپسیس و تحلیل آن در شهر بوشهر	نگارندگان در شناسایی پتانسیل‌های گردشگری در شهر بوشهر به این نتیجه می‌رسند که، برخورد مناسب مردم با گردشگران با ضریب ۵۳۴۷ در اولویت اول، ساحل زیبا و شنی با ضریب ۵۳۲۹ در اولویت دوم و مراسم‌های مذهبی و سنتی با ضریب ۳۴۳۶ در اولویت سوم جذب گردشگران به شهر بوشهر تأثیر دارند.
تقوایی و همکاران، ۱۳۹۰	مدیریت شهری در دست‌یابی به توسعه پایدار گردشگری شهری کرمان	نگارندگان به این نتیجه می‌رسند که بین مدیریت یکپارچه شهری و همکاری‌های متقابل مدیران شهری مردم محلی با دست‌یابی به توسعه پایدار گردشگری شهری رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد.
مرکز پژوهش‌های محیط دانشگاه بولونیا ایتالیا (۲۰۱۰)	گردشگری پایدار در نواحی ساحلی در قالب مدیریت اقتصادی	گردشگری در صورتی پایدار خواهد بود که دارای ویژگی‌های زیر باشد: ۱- تا حد امکان استفاده از منابع تجدیدناپذیر را کاهش دهد. ۲- تا حد امکان میزان مصرف انرژی را کاهش دهد. ۳- تا حد امکان انتشار آلودگی هوا و آب را کاهش دهد. ۴- فرصت‌های فرهنگی، آموزشی و تفریحی را حفظ کند.
لمت و ترامبیک (۲۰۰۹)	توسعه پایدار گردشگری ساحلی، برنامه‌ریزی یکپارچه و رویکرد مدیریتی	مدیریت یکپارچه سواحل را یک عامل مهم در مسیر توسعه پایدار ساحلی معرفی می‌کنند. به طوری که ضمن حفاظت از مناطق ساحلی با ارائه ابزارها و استراتژی‌های مناسب، اجازه بهتری به برنامه‌ریزی فعالیت‌های موجود در سواحل می‌دهد. از این لحاظ مدیریت یکپارچه سواحل را برای موفقیت توسعه پایدار ضروری می‌دانند.
وی. اچ لنگ (۱۹۹۶)	تأثیرات مختلف صنعت گردشگری - در جوامع محلی در جزایر بالی - اندونزی	نگارنده به این نتیجه می‌رسد که اگر تأثیرات گردشگری مدیریت و کنترل نشود، ممکن است بافت اجتماعی جامعه محلی به شدت آسیب ببیند و توسعه پایدار منطقه را با مشکل مواجه سازد.
فونگفانچ مارا و همکاران (۲۰۱۴)	استفاده از سیاست‌های مدیریت زیست محیطی برای توسعه پایدار گردشگری ساحلی در تایلند	به این نتیجه می‌رسند که اقدامات و سیاست‌های اصلی مدیریت می‌تواند برای حل اثرات زیست محیطی و اجرای طرح توسعه پایدار (SD) گردشگری ساحلی در تایلند مفید باشد. در پایان دستورالعمل‌هایی برای توسعه گردشگری ساحلی پیشنهاد می‌کنند که بتواند علاوه بر حل مسائل مربوط به تضادهای موجود بین نیازهای توسعه گردشگری و خدمات، منابع و محیط زیست را نیز در گردشگری ساحلی کشور حفظ کند.

منبع: مطالعات نویسنده‌گان. ۱۳۹۶.

گردشگری معمولاً به عنوان نتیجه‌ی تصمیمات آنی گردشگران می‌باشد. ارتباط بین گردشگران و افراد محلی معمولاً در قالب مسائل اجتماعی- اقتصادی تعریف می‌شود؛ گردشگران به عنوان «مهمان» و افراد محلی به عنوان «میزبان» و یا به عنوان مصرف کننده و تولید کننده تعریف می‌شوند و اگر به صورت مناسب مدیریت شود، مکملی برای دیگر فعالیت های اقتصادی یک جامعه است و تأثیر آن از طریق فروش تولیدات محلی، ارائه خدمات به گردشگران، توسعه‌ی فعالیت‌های خدماتی و زیرساخت ها و... افزایش می‌یابد (فرجی راد و همکاران، ۱۳۹۶: ۶).

گردشگری در چارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می‌کند. یکی از آن‌ها، گردشگری در سواحل دریاست. دریا و ساحل فرصت بسیار خوبی برای توسعه‌ی گردشگری دارند. امروزه بیشترین توسعه‌ی گردشگری در همسایگی دریاها در حال انجام است و گردشگری ساحلی به عنوان یکی از مهم‌ترین مدل‌های توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال محسوب می‌شود. در این نوع از گردشگری، گردشگران برای دیدن سواحل و استفاده از امکانات ساحلی، به مناطق- ساحلی سفر می‌کنند. گردشگری ساحلی که به گردشگری ساحل و آفتاب^۲ معروف است، به عنوان یکی از ظرفیت‌های ارتقای منظر شهری و جذب توریست نقش مهمی را در جذب گردشگران ایفا می‌کند. این نوع گردشگری در واقع شامل فعالیت‌های متنوعی است که هم در منطقه‌ی ساحلی و هم در آب‌های ساحلی قرار دارد. فعالیت‌های تفریحی در مناطق ساحلی به دو نوع اصلی متکی بر طبیعت و متکی بر تسهیلات تقسیم می‌شوند. فعالیت‌هایی مانند ماهیگیری، شنا، غواصی، قایقرانی، گشت و گذار، موج سواری، جت اسکی و غیره به طبقه‌ی اول و فعالیت‌هایی نظیر خرید، استفاده از رستوران‌ها و پارک‌های ساحلی و پلاژها به طبقه‌ی دوم تعلق دارند (شکل شماره ۱). این نوع گردشگری به طبیعت (آب و هوا، چشم انداز، اکوسیستم) و فرهنگ (میراث تاریخی و فرهنگی، هنری و صنایع دستی، سنت‌ها و غیره) وابسته است و فقط در مناطق و شرایط خاصی می‌تواند انجام شود (UNDP, 2009:10). به طور کلی می‌توان گفت که مفهوم گردشگری ساحلی، طیف کاملی از گردشگری، فراغت و فعالیت‌های تفریحی را که در نواحی ساحلی و آب‌های نزدیک ساحل روی می‌دهد، در بر می‌گیرد. بر این اساس، عرضه‌ی محصولات گردشگری ساحلی شامل اسکان، پذیرایی، صنعت محصولات غذایی، خانه‌های دوم و زیر ساخت پشتیبان توسعه ساحلی (مثل خرده فروشی‌ها، اسکله و تأمین‌کنندگان فعالیت‌ها می‌شود (خانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۲).

شکل ۱- مدل مفهومی از فعالیت‌های تفریحی در سواحل - منبع: سجادی و همکاران ۱۳۹۲.

^۲ Beach & Sun

به طور کلی، عوامل متعدد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی در توسعه گردشگری نقش دارند؛ اما از همه مهم‌تر، نحوه مدیریت و تعامل بین آنهاست که توسعه گردشگری پایدار را موجب می‌شود. از این رو مدیریت همراه با برنامه‌ریزی و آموزش گردشگران برای پیشرفت پایدار مقاصد گردشگری امری بسیار ضروری به نظر می‌رسد و لازم است هر کدام از این رویه‌ها به طریقی اجرا شوند که نیازهای اجتماعی و اقتصادی جامعه را برطرف ساخته، به طور موازی این اطمینان را ایجاد کنند که مناطق زیست محیطی حساس و زیست بوم‌های مهم از نظر اکولوژیکی مشخص شده، از فشار گردشگران حفظ می‌شوند. امروزه مشخص شده که سه عامل مدیریت، برنامه‌ریزی و آموزش گردشگری نه تنها برای اهداف علمی و حفاظت از محیط زیست برای جامعه میزبان، بلکه برای حفاظت از سرمایه‌گذاری‌های بلند مدت در راستای ایجاد زیرساخت‌ها، جذب، تسهیل، ارائه خدمات و همچنین برنامه‌های بازاریابی برای گردشگری نیز بسیار مهم و ضروری هستند. لازم به ذکر است که سه عامل فوق، معمولاً توسط سازمان‌ها و آژانس‌های مشابهی طراحی و اجرا می‌شوند. این هم‌پوشانی و همراهی، ضمن مطلوبیت، از برخی جهات می‌تواند در راستای تلاش‌های دولتی برای ارتقاء برنامه‌های مدیریتی گردشگری ساحلی مدنظر قرار گیرد (Miller & Hadley, 2009: 14).

توسعه پایدار گردشگری: توسعه پایدار گردشگری توسعه‌ای است که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش‌ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی لحاظ شده، سعی می‌شود تا توسعه‌ای متعادل و همه جانبه جایگزین توسعه صرفاً اقتصادی گردد (الوانی، ۱۳۸۵: ۱۰). گردشگری در مفهوم پایدار، دربرگیرنده‌ی معنایی خاص است؛ ظهور این مفهوم در ادبیات گردشگری حاصل تلاش در دستیابی به توسعه پایدار در تمامی زمینه‌های توسعه است. بنابراین گردشگری پایدار به دنبال حفظ کمیت، کیفیت و بهره‌وری از سیستم‌های منابع انسانی و طبیعی با گذشت زمان می‌باشد. گردشگری پایدار همراه با اصول توسعه پایدار، توسعه یافته است (Mathieson, 1991: 168).

باتلر معتقد است گردشگری پایدار عمدتاً به پایداری خود مفهوم گردشگری با تأکید بر جوامع بومی و میزبان می‌پردازد. به نظر وی، گردشگری پایدار بیش از هر چیز در گرو اهمیت دادن گردشگران و ساکنان محلی به محیط‌ها و جاذبه‌های طبیعی گردشگری است (Butler, R.W, 1998: 27). در برنامه‌ریزی برای نواحی ساحلی شهرها باید اهدافی نظیر توسعه پایدار شهری و حفاظت از محیط طبیعی مورد توجه قرار گیرد. در این میان، اصلاح ضوابط مرتبط با نواحی گردشگری با هدف ارتقاء کیفیت گردشگری، بهبود شبکه، آلودگی آب و رفت و آمد، بهبود کیفیت طراحی شهرها نظیر اصلاح نمای ساختمانی، کاهش آلودگی‌ها خصوصاً خاک و همچنین اصلاح ضوابط مربوط به بازدید از اماکن و مکان‌های جذاب با تدوین سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مدبرانه و هماهنگ با مقتضیات زمان، زمینه‌های بهبود گردشگری را فراهم می‌سازد. بهبود چهره‌ی ظاهری و تصویر شهر در دید گردشگران و تقویت جاذبه‌های فرهنگی از دیگر زمینه‌های مورد توجه توسعه پایدار است.

از جمله مهم‌ترین موضوعاتی که در برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری به آن توجه می‌شود، ظرفیت قابل تحمل مناطق است. در ظرفیت قابل تحمل، این موضوع که مقصد مورد نظر تا چه اندازه می‌تواند پذیرای گردشگران باشد، مورد بررسی قرار می‌گیرد. ارزیابی ظرفیت قابل تحمل برای نواحی ساحلی از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است؛ زیرا این نواحی به شدت حساس و آسیب پذیرند و ساختاری شکننده دارند. لذا حضور فراتر از ظرفیت گردشگران زیست بوم‌ها، شاخصی است که معمولاً می‌تواند موجب آثار مخربی بر کیفیت محیط ساحلی شود. ظرفیت قابل

تحمل، دارای دو بعد زیست محیطی و اجتماعی است. بعد زیست محیطی، مربوط به عوامل محیطی و اندازه گیری تأثیرات مخرب حضور گردشگران بر محیط است. بعد اجتماعی آن، بر اساس ارزش‌های انسانی تعریف می‌شود؛ اینکه چه تراکمی از گردشگران برای لذت بردن از محیط طبیعی، توأم با آرامش می‌توانند حضور یابند تا موجب شلوغی نشوند. هرچه تعداد افراد بازدید کننده از یک مقصد بیشتر باشد، نه تنها محیط طبیعی، بلکه کیفیت بازدید افراد نیز متأثر خواهد شد؛ زیرا در این بعد از ظرفیت قابل تحمل، به محض رویداد پدیده‌ی شلوغی، تقاضای پایدار برای بازدید از گردشگاه تهدید می‌شود و تلقی مراجعان از مناسب بودن محیط ساحلی تغییر می‌کند (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۸۸: ۱۷۱). بنابراین توسعه‌ی پایدار گردشگری در فضاهای جغرافیایی علاوه بر آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، آثار زیست محیطی نیز به دنبال دارد. این آثار در صورت عدم پیگیری راهبردها، استانداردها و ارزیابی‌های مشخص و روشن در زمینه‌ی توسعه گردشگری، دارای جنبه‌های تخریبی بسیاری در ابعاد محیط انسانی و طبیعی است. از دیدگاه زیست محیطی توجه به فواید گردشگری نباید مانع از پرداختن به جنبه‌های نامطلوب این پدیده گردد.

مدیریت شهری و گردشگری ساحلی: مدیریت شهری عبارت است از سازماندهی عوامل و منابع برای پاسخگویی به نیازهای ساکنان شهر، که هدف کلی آن ایجاد محیطی قابل زندگی برای همه همراه با عدالت اجتماعی، کارایی اقتصادی و پایداری زیست محیطی است (صرافی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۱). به عبارتی دیگر، مدیریت شهری به همه نهادها، سازمان‌ها و افرادی گفته می‌شود که به صورت رسمی و غیررسمی در فرایند مدیریت شهر اثرگذار هستند؛ این نوع مدیریت فقط شهرداری یا شورای شهر نیست بلکه، هر عنصری که در فرایند مدیریتی شهر، اثرگذار است، در این حیطه قرار دارد (لطفی، ۱۳۸۸: ۱۰۵). سه هدف اصلی مدیریت شهری که تقریباً در همه‌ی جوامع مورد پذیرش قرار گرفته عبارت‌اند از: حفاظت از محیط فیزیکی شهر، هدایت توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی شهر و ارتقای وضعیت کار و فعالیت شهروندان (قالیباف، ۱۳۹۱: ۲۹). در خصوص مدیریت توسعه‌ی شهری و گردشگری ساحلی پایدار در شهرها، دو راهبرد تأثیرگذار وجود دارد:

۱- گردشگری ساحلی به عنوان راهبردی برای توسعه شهری: در این رویکرد گردشگری ساحلی، به دلایل زیر، موتور توسعه معرفی شده است:

الف) گردشگری ساحلی منبع شغل و درآمد است. ب) این نوع گردشگری زنجیره‌ای از فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی را به وجود می‌آورد. ج) از منابع محیطی موجود در شهرهای ساحلی بهره‌برداری می‌شود. د) گردشگری شهری، تقاضای صنایع دستی، هنرهای سنتی و فعالیت‌هایی را که نیاز به نیروی کار بیشتری دارند بالا می‌برد.

۲- گردشگری ساحلی به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی: در این رویکرد رابطه‌ی سه‌گانه میان جامعه‌ی میزبان و سرزمین آن، جامعه میهمان و صنعت گردشگری برقرار است. گردشگری ساحلی می‌تواند سهمی در متنوع‌سازی اقتصادی توسعه‌ی پایدار داشته باشد و با ایجاد اشتغال و درآمد موجب توسعه‌ی مناطق توسعه نیافته گردد. ابعاد گردشگری پایدار از بُعد اقتصادی منجر به ایجاد فرصت‌های پایدار درآمدی برای اجتماعات محلی می‌شود؛ از بُعد اکولوژیکی نیز در جهت حفاظت محیط زیست حرکت می‌کند؛ همچنین به ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی مربوط می‌شود، که موجب حفظ یا تغییر وضع موجود می‌شوند (Aronsson, 1994:77).

روش‌شناسی پژوهش:

تحقیق حاضر بر مبنای هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و بر اساس ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی است که به دو شکل مطالعات اسنادی و کتابخانه ای و پیمایشی انجام پذیرفت. بدین ترتیب که ابتدا جهت روشن شدن ادبیات موضوع و تدوین مبانی نظری و سوابق پژوهش از مطالعات نظری بهره گرفته شد که با رجوع به کتابخانه‌ها و استفاده از کتب، پایان‌نامه‌ها و مقالات نگاشته شده، مرحله اول پژوهش به انجام رسید. در ادامه در پی یافتن پاسخ به فرضیات پژوهش و جهت دستیابی به اهداف مورد نظر، از روش‌های پیمایشی (روش زمینه‌یابی با هدف‌های توصیفی-اکتشافی) و روش توصیفی-تحلیلی از طریق بررسی و تحلیل نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری ساحلی بوشهر اقدام به تدوین پرسشنامه در راستای موضوع مورد بحث گردید. برای بررسی متغیرهای جامعه‌ی آماری از روش نمونه‌گیری استفاده شده است. در این راستا برای تعیین اندازه‌ی نمونه از فرمول کوکران از طیف لیکرت در پرسشنامه استفاده شد و به آنها از (۵-۱) امتیاز داده شد. در این تحقیق با توجه به ۱۹ متغیر مورد بررسی، تعداد ۳۸۳ پرسشنامه تکمیل شده است و روایی صوری پرسشنامه به تأیید متخصصین رشته‌های جهانگردی و جغرافیا رسید. پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۸۱۲ به دست آمد. گردآوری داده‌ها در این تحقیق با پرسش‌نامه و مشاهده‌ی صورت پذیرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده گردید. لذا از آمار توصیفی نظیر فراوانی، درصد، میانگین، و انحراف استاندارد برای توصیف متغیرها و از آزمون‌های آماری استنباطی نظیر کای اسکوئر و ضریب همبستگی پیرسون با استفاده از نرم افزار SPSS بهره برده شد. به منظور ارزیابی عملکرد مدیریت شهری بوشهر در رابطه با توسعه پایدار گردشگری ساحلی، متغیرهای ذیل از نظر جامعه میزبان، بررسی گردید:

جدول ۲- متغیرهای پژوهش

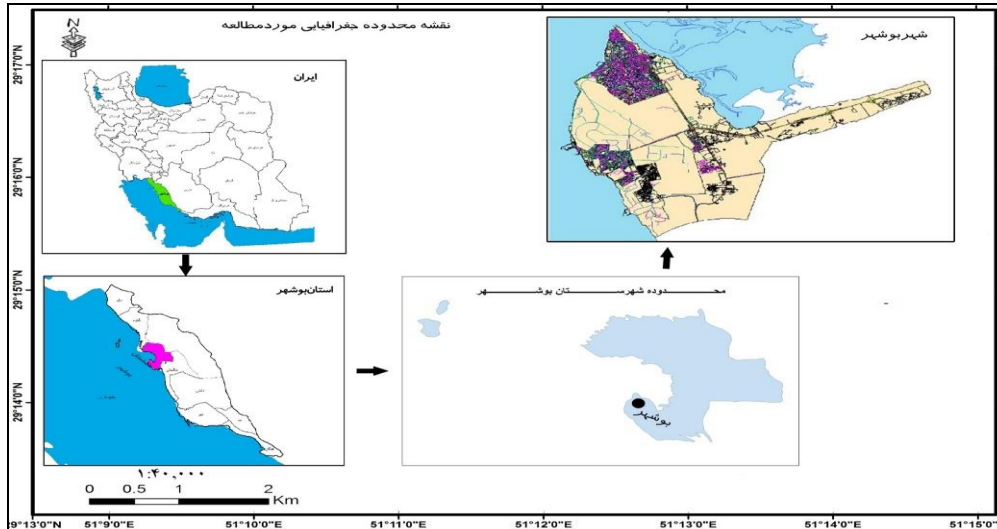
نام متغیر	شاخص‌ها
اجتماعی	گسترش فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، آسیب‌پذیری فرهنگی و نابهنجاری‌های اجتماعی، میزان رضایت جامعه میزبان از گسترش گردشگری
اقتصادی	ایجاد اشتغال و افزایش درآمد، سرمایه‌گذاری و رونق گردشگری
کالبدی	توسعه‌ی زیرساخت‌های گردشگری شهری، گسترش خدمات و فروشگاه‌های صنایع دستی، گسترش گردشگری تجاری در شهر، توسعه‌ی فعالیت‌های ورزشی ساحلی، ایجاد و گسترش فضاهای تفریحی و سرگرمی
زیست محیطی	کاهش آسیب‌پذیری محیط زیست شهری
مدیریتی	نقش سازمان‌های متولی در توسعه‌ی گردشگری، تعامل و هماهنگی مدیران شهری و سازمان‌ها، تلاش در جهت دستیابی به توسعه پایدار، برنامه‌ریزی توسعه‌ی پایدار گردشگری شهری، به کارگیری نیروی متخصص و آموزش دیده

منبع: مطالعات نویسندگان ۱۳۹۶.

منطقه‌ی مورد مطالعه:

بندر بوشهر، شهری بندری و مرکز استان بوشهر با مساحت ۹۸۴/۵ کیلومتر مربع از استان‌های جنوب غربی ایران است. (شکل شماره ۱). جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۵ خورشیدی بالغ بر ۲۲۳۵۰۴ نفر بوده است. بوشهر بندری شبه‌جزیره‌ای در بخش مرکزی شهرستان بوشهر است که از سمت شمال، غرب و جنوب به خلیج فارس محدود شده‌است. این بندر با ساحلی به طول تقریبی ۱۱ کیلومتر و ارتفاع ۱۸ متری از سطح دریا و در منطقه‌ی ساحلی خلیج فارس واقع شده، آب‌وهوای نیمه بیابانی گرم دارد. شهر بوشهر به برکت بهره‌مندی از هوای معتدل، در فصل زمستان بهترین مقصد گردشگری است.

شکل ۳- محدوده‌ی مورد مطالعه - منبع: دفتر فنی استانداری بوشهر: ۱۳۹۶.

یافته‌های پژوهش:

ترکیب نمونه‌ی انتخاب شده برای تکمیل پرسشنامه تحقیق، از نظر جنس، گروه سنی، و سواد بیانگر آن است که از بین ۳۸۰ نفر نمونه‌ی انتخاب شده، ۳۱۷ نفر برابر (۷۲/۸ درصد) مرد و ۶۶ نفر برابر با (۱۷/۲ درصد) زن می‌باشند. از نظر سنی نیز بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۰-۳۵ با فراوانی ۱۷۲ نفر و کمترین آن، مربوط به گروه سنی کمتر از ۲۰ سال با فراوانی ۷ نفر می‌باشد. از نظر میزان تحصیلات، تعداد ۲۸ نفر زیردیپلم، ۱۰۷ نفر دیپلم و فوق دیپلم و ۲۴۷ نفر لیسانس و بالاتر می‌باشند. (جدول شماره ۳).

جدول ۳- ویژگی‌های دموگرافی محدوده مورد مطالعه

متغیر	ارزش	فراوانی	درصد
جنس	مرد	۳۱۷	۸۲/۸
	زن	۶۶	۱۷/۲
سن	کمتر از ۲۰	۷	۱/۸
	۲۰-۳۵	۱۷۲	۴۴/۹
	۳۵-۴۵	۱۴۲	۳۷/۱
تحصیلات	بیش از ۴۶	۶۲	۱۶/۲
	زیر دیپلم	۲۸	۷/۳
	دیپلم	۶۴	۱۶/۷
	فوق دیپلم	۴۳	۱۱/۲
لیسانس و بالاتر	۲۴۸	۶۴/۸	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

الف) ارزیابی متغیرهای پژوهش از نظر جامعه‌ی محلی:

- ارزیابی بعد اجتماعی: با توجه اطلاعات جدول شماره‌ی ۴ راجع به گسترش فعالیت‌های فرهنگی، کاهش آسیب-پذیری فرهنگی و ناهنجاری‌های اجتماعی و میزان رضایت جامعه میزبان از گسترش فعالیت گردشگری، اکثریت پاسخ‌دهندگان به ترتیب در ۸۶، ۶۰/۶ و ۷۳/۷ درصد گروه زیاد و بسیار زیاد ارزیابی نموده‌اند.

-**ارزیابی بعد کالبدی:** ۳۵ درصد مردم محلی عملکرد مدیریت شهری در زمینه‌ی توسعه زیرساخت‌های گردشگری شهری را متوسط و ۳۴/۲ درصد کم ارزیابی نموده‌اند. همچنین، پاسخ‌دهندگان، گسترش خدمات و فروشگاه‌های صنایع دستی را با ۷۵/۹ درصد، گسترش گردشگری تجاری در شهر با ۸۶/۶ درصد، توسعه‌ی فعالیت‌های ورزشی ساحلی با ۶۴/۵ درصد و ایجاد و گسترش فضاهای تفریحی و سرگرمی با ۵۷/۲ درصد را در گروه زیاد و بسیار زیاد ارزیابی نموده‌اند. (جدول ۴).

-**ارزیابی بعد اقتصادی:** با توجه به داده‌های جدول ۴ در زمینه‌ی نقش مدیریت شهری در توسعه و ایجاد اشتغال و افزایش درآمد در شهر، ۵۶ درصد پاسخگویان بر گزینه بسیار زیاد و زیاد و همچنین در زمینه سرمایه‌گذاری و رونق گردشگری ساحلی و به کارگیری نیروی متخصص و آموزش دیده به ترتیب ۵۴/۶ و ۵۰/۴ درصد بر گزینه بسیار زیاد تأکید داشته‌اند.

- **ارزیابی بعد زیست محیطی:** در مورد عملکرد مدیریت شهری در کاهش آسیب پذیری محیط زیست شهری بیش از ۶۶ درصد از پرسش‌شوندگان، عملکرد مدیریت شهری را خوب و بسیار خوب ارزیابی کرده‌اند. (جدول شماره ۴). لازم به ذکر است که اگر از نظر زیست محیطی و پاک نگه داشتن محیط دریا و ساحل وضعیت مناسب باشد، بازدید دوباره‌ی گردشگران و وفاداری آنها را شاهد خواهیم بود.

-**ارزیابی بعد مدیریتی:** جدول ۴ نشان می‌دهد که نسبت به عملکرد بعد مدیریت شهر، ۶۴ درصد پاسخ‌دهندگان نقش سازمان‌های متولی در توسعه‌ی گردشگری را خوب و بسیار خوب ارزیابی کرده‌اند. همچنین از طرف پاسخ‌دهندگان، تعامل و هماهنگی مدیران شهری و سازمان‌ها و نیز تلاش در جهت دستیابی به توسعه پایدار به ترتیب با ۵۹/۹ و ۵۱/۵ درصد، خوب و بسیار خوب ارزیابی شده‌اند.

جدول ۴- پارامترهای تأثیرگذار نقش مدیریت شهری بر توسعه پایدار گردشگری شهری در بوشهر

معنی داری	آزمون	میانگین	مقیاس					نقش مدیریت شهری	ابعاد
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد		
۰/۰۰۰	۱۳/۵۷۹	۳/۷۱	۲/۱	۸/۴	۳۳/۲	۲۹/۵	۲۶/۹	در توسعه ایجاد اشتغال و افزایش درآمد	اقتصادی
۰/۰۰۰	۳۰/۰۰۸	۴/۳۳	۱	۲/۳	۱۳/۳	۲۸/۷	۵۴/۶	سرمایه گذاری و رونق گردشگری	
۰/۰۰۰	۳۲/۶۲۷	۴/۳۴	۱/۰	۱/۳	۱۱	۳۵/۵	۵۱/۲	گسترش فعالیت های فرهنگی	اجتماعی
۰/۰۰۰	۱۱/۵۸۹	۳/۶۳	۳/۷	۱۲	۲۳/۸	۳۸/۹	۲۱/۷	کاهش آسیب پذیری فرهنگی و ناهنجاری های اجتماعی	
۰/۰۰۰	۲۱/۸۸۶	۴/۰۹	۱/۶	۴/۲	۲۱/۴	۲۹/۲	۴۳/۶	میزان رضایت جامعه میزبان از گسترش گردشگری	
۰/۰۱۱	-۲/۵۵۶	۲/۸۶	۶/۳	۳۴/۲	۳۵	۱۵/۹	۸/۶	توسعه زیرساخت های گردشگری شهری	کالبدی
۰/۰۰۰	۲۲/۱۳۷	۴/۰۴	۱/۶	۴/۲	۱۸/۳	۴۰/۷	۳۵/۲	گسترش خدمات و فروشگاه های صنایع دستی	
۰/۰۰۰	۳۱/۲۵۰	۴/۳۱	۰/۳	۳/۷	۱۰/۴	۳۵/۸	۴۹/۹	گسترش گردشگری تجاری در شهر	
۰/۰۰۰	۱۴/۲۰۰	۳/۸۰	۳/۴	۹/۹	۲۲/۲	۳۲/۶	۳۱/۹	توسعه فعالیت های ورزشی ساحلی	
۰/۰۰۰	۹/۱۷۲	۳/۴۵	۳/۹	۱۳/۱	۲۵/۸	۴۸/۶	۸/۶	ایجاد و گسترش فضاهای تفریحی و سرگرمی	
۰/۰۰۰	۱۳/۰۷۵	۳/۷۷	۵/۲	۸/۹	۲۱/۹	۳۲/۱	۳۱/۹	نقش سازمان های متولی در توسعه گردشگری	
۰/۰۰۰	۱۱/۲۱۶	۳/۶۶	۴/۷	۱۲/۵	۲۳/۵	۳۰/۳	۲۹	تعامل و هماهنگی مدیران شهری و سازمان ها	فرهنگی
۰/۰۰۰	۷/۵۵۶	۳/۴۱	۳/۹	۱۷/۵	۲۷/۲	۳۶/۶	۱۴/۹	تلاش در جهت دستیابی به توسعه پایدار	
۰/۰۰۰	۳۱/۹۴۴	۴/۳۳	۵/۲	۶/۵	۳۷/۹	۰	۵۰/۴	به کارگیری نیروی متخصص و آموزش دیده	
۰/۰۰۰	۱۶/۴۵۹	۳/۹	۲/۶	۷/۸	۲۳/۵	۲۹	۳۷/۱	کاهش آسیب پذیری محیط زیست شهری	

منبع: مطالعات نویسندگان ۱۳۹۶.

ب) آزمون فرضیات پژوهش:

آزمون فرضیه اول: به نظر می رسد بین مدیریت شهری و ایجاد و گسترش زیر ساخت های گردشگری ساحلی در شهر ساحلی بوشهر رابطه معناداری وجود دارد.

توسط پارامترهای تأثیرگذار، نقش مدیریت شهری بر توسعه پایدار گردشگری شهری در بوشهر مورد بررسی قرار گرفت و نتایج آن در جدول شماره ۵ درج شده است.

با توجه به نتایج درج شده در جدول شماره ۵، بررسی نقش مدیریت شهری در گسترش فعالیت‌های فرهنگی با سطح معناداری $Sig=0.000$ نشان می‌دهد که مدیریت شهری در شهر ساحلی بوشهر در زمینه گسترش فعالیت‌های فرهنگی عملکرد مثبتی داشته است. از آنجا که مقدار سطح معناداری متناظر با این آماره کوچک‌تر از مقدار (۰/۰۵) بوده و مقدار برابر ۱۱۳/۳۱۲ و درجه آزادی و سطح معناداری آن برابر (۰/۰۰۰) است، می‌توان نتیجه گرفت که: فرض اول پژوهش یعنی وجود رابطه‌ای معنادار بین مدیریت شهری و گسترش زیرساخت‌های گردشگری ساحلی در شهر بوشهر با توجه به نظر جامعه میزبان تأیید می‌گردد.

جدول ۵- آزمون فرضیه اول پژوهش (کای اسکوتر)

نوع آزمون	مقدار	درجه آزادی	سطح معنی داری
پیرسون کای اس کوئر	۱۱۳/۳۱۲	۴۴	۰/۰۰۰
تعداد	۳۸۳		

منبع: مطالعات نویسندگان ۱۳۹۶.

آزمون فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین مدیریت یکپارچه‌ی شهری و توسعه پایدار گردشگری ساحلی در بوشهر رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

برای آزمون فرضیه دوم ابتدا شاخص‌های توسعه پایدار در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، زیست محیطی و مدیریتی تعیین گردید (که نتایج آن در جدول شماره ۴ ذکر شد). سپس با استفاده از آزمون‌های کای اسکوتر (همبستگی پیرسون)، آزمون t تک نمونه‌ای و مقایسه میانگین‌ها، اثرات گردشگری ساحلی بر این شاخص‌ها مورد سنجش قرار گرفته، نتایج حاصل از آن در جدول شماره ۴ ذکر شد. بر اساس اطلاعات استخراج شده در جدول مذکور، در بُعد اجتماعی، شاخص گسترش فعالیت‌های فرهنگی با بیشترین تأثیر (میانگین ۴/۳۱) و کاهش آسیب‌پذیری فرهنگی و نابهنجاری‌های اجتماعی با میانگین ۳/۶۳ کمترین تأثیر را داشته است. در بُعد اقتصادی، به کارگیری نیروی متخصص و آموزش دیده در حوزه گردشگری شهری و سرمایه‌گذاری و رونق گردشگری به صورت مشترک با میانگین ۴/۳۳ بیشترین تأثیر و برنامه‌ریزی توسعه گردشگری شهری با میانگین ۲/۷۸ کمترین تأثیر را داشته است. در بُعد کالبدی بیشترین تأثیر مدیریت شهری در گردشگری در ایجاد و گسترش گردشگری تجاری در شهر با میانگین ۴/۳۱ و کمترین تأثیر کالبدی با میانگین ۲/۸۶ را، توسعه زیرساخت‌های گردشگری شهری داشته است. در بُعد زیست محیطی نیز، بیشترین تأثیر را مشارکت شهروندان در توسعه پایدار مناطق ساحلی با میانگین ۴/۳۳ و کمترین تأثیر را کاهش آسیب‌پذیری محیط زیست شهری با میانگین ۳/۹ داشته است. در بُعد مدیریتی بیشترین تأثیر، تعامل و هماهنگی با سازمان‌های متولی در توسعه گردشگری با میانگین ۳/۷۷ و کمترین تأثیر برنامه‌ریزی در جهت دستیابی به توسعه پایدار با میانگین ۳/۶۶ را داشته است.

جدول شماره ۶، مقادیر کمیت مورد نظر به همراه درجه‌ی آزادی و سطح معنی‌داری فرض دوم پژوهش ارائه شده است. مقدار این عدد در این آزمون ۶۱/۳۳۲ می‌باشد که در سطح ۰,۰۵ معنی دار است. همچنین نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری ساحلی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی توسعه پایدار ساحلی از طریق آزمون t و مقایسه میانگین مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول (۷) نشان داده شده -

است. طبق ارقام مندرج در جدول مذکور، میانگین هرکدام از اثرات اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی به ترتیب ۴/۰۲۱۸، ۳/۹۰۰۸ و ۳/۸۱۰۱ به دست آمده است. از این رو، بعد اجتماعی، دارای بالاترین تأثیر مثبت بر شهرهای ساحلی بوده است. با توجه به اینکه میانگین تجربی ابعاد مدیریتی بر توسعه گردشگری ساحلی و نقش آن بر توسعه پایدار بیش از میانگین نظری می باشد، می توان نتیجه گرفت که: نقش مدیریت بر توسعه گردشگری ساحلی، اثرات مثبتی بر توسعه پایدار شهر ساحلی بوشهر داشته است. به این ترتیب فرض دوم این پژوهش با توجه به نظر جامعه میزبان تأیید می گردد.

جدول ۶- آزمون فرضیه دوم پژوهش (کای اسکوتر)

نوع آزمون	مقدار	درجه آزادی	سطح معنی داری
پیرسون کای اسکوتر	۶۱/۳۳۲	۱۶	۰/۰۰۰
تعداد	۳۸۰		

منبع: مطالعات نویسندگان ۱۳۹۶.

جدول ۷- میانگین نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری ساحلی بوشهر

بعد	میانگین	اماره T	انحراف معیار	معنی داری
اجتماعی	۴/۰۲۱۸	۶۲/۹۷۰	۰/۶۲۸۳۴	۰/۰۰۰
اقتصادی	۳/۸۱۰۱	۶۹/۲۳۷	۰/۵۱۱۶۳	۰/۰۰۰
کالبدی	۳/۶۹۲۴	۶۰/۲۸۰	۰/۵۴۹۴۶	۰/۰۰۰
زیست	۳/۹۰۰۸	۳۴/۷۳۱	۱/۰۷۱۰۷	۰/۰۰۰
مدیریتی	۳/۶۱۲۷	۳۸/۱۵۹	۰/۸۲۷۱۱	۰/۰۰۰

منبع: مطالعات نویسندگان ۱۳۹۶.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها:

در ارزیابی های صورت گرفته از عملکرد مدیریت شهری در شهر ساحلی بوشهر، پارامتر نقش مدیریت شهری در گسترش فعالیت های فرهنگی با میانگین ۴/۳۴ دارای بهترین عملکرد و شاخص توسعه زیرساخت های گردشگری شهری با میانگین ۲/۸۶ ضعیف ترین عملکرد را داشته است. نتایج حاصل از آزمون تی تست در رابطه با توسعه زیرساخت های گردشگری شهری معادل $T = - ۲/۵۵۶$ بدست آمده است. در مقایسه با دو میانگین تجربی و میانگین نظری در سطح ۵ درصد، اختلاف معناداری را بین دو میانگین نشان نداده است. بنابراین می توان نتیجه گرفت گسترش زیرساخت های گردشگری شهری در سطح شهر ساحلی بوشهر در حد متوسط به بالا است. چنانچه از تحلیل ها برمی آید، رابطه معنادار و سطح همبستگی توسعه پایدار گردشگری بامدیريت شهری نسبت به دیگر متغیرها بیشتر بوده است. این امر نشان می دهد که برای داشتن گردشگری پایدار، اهمیت دیگر متغیرها از جمله شرایط اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در نظر گرفته شود.

بر مبنای مقایسه بین نتایج تحقیقات اولیه صورت گرفته در خصوص پژوهش و تجزیه و تحلیل های صورت گرفته در این پژوهش می توان نتیجه گرفت که شهرهای ساحلی باید برنامه مدیریت گردشگری را به عنوان بخشی از سیاست های کلان خود تدوین نمایند تا از طریق مدیریت گردشگری به گونه ای هم پیوند و حرفه ای بتوانند با حفاظت از محیط زیست ساحلی و فرهنگ بومی مردم و ایجاد منابع درآمدی پایدار، شرایط مناسبی را برای تحقق توسعه پایدار فراهم سازند؛ زیرا که مدیریت شهری از عوامل تأثیرگذار در توسعه و بهبود گردشگری پایدار است. مدیریت

دربگیرنده‌ی یک نگرش نظام‌مند است که در آن پویایی گردشگری در چارچوب عرضه و تقاضا با تأکید بر پایداری مدنظر است. در این راستا مدیریت گردشگری پایدار، در خصوص توسعه‌ی گردشگری و برآورد پایداری آن، نیازمند در نظر گرفتن سودمندی اقتصادی و پیامدهای اجتماعی گردشگری است.

همچنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد که منافع جامعه میزبان ناشی از نقش مدیریت شهری توسعه‌ی گردشگری ساحلی بوشهر به لحاظ شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی مورد تأیید جامعه محلی بوده، براساس معناداری فرضیات پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که منافع جامعه میزبان در روند اجرای گردشگری ساحلی مورد مطالعه لحاظ شده است به طوری که می‌توان گفت مدیریت شهری اثرات مثبتی بر توسعه‌ی گردشگری ساحلی در شهر بوشهر داشته است که یکی از مهم‌ترین کارکردهای آن، ارائه‌ی امکانات و زیرساخت‌های اولیه در ساحل بوده که موجبات رضایت گردشگران را فراهم نموده است. اگرچه مدیریت شهری در این خصوص موجبات رضایت نسبی گردشگران را فراهم نموده است، اما فعالیت گردشگری به‌عنوان یک زیر مجموعه از فعالیت‌های اقتصادی، باید سهم خود را در توسعه‌ی پایدار منطقه کنترل نماید. تحقق توسعه‌ی پایدار در قالب گردشگری اجتماع محور مستلزم همکاری همه‌ی فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی است تا ضمن جلوگیری از فعالیت‌های غیراصولی در سواحل، هماهنگی لازم جهت نهادینه کردن تعامل گردشگری با دیگر فعالیت‌های موجود در شهر و از همه مهم‌تر تعامل فرهنگ بومی با جامعه‌ی میزبان توسط مدیریت شهری صورت گیرد. شهر بوشهر دارای دریا و سواحل بسیار خوبی است اما تا نقطه‌ی مطلوب در زمینه زیرساخت‌های گردشگری فاصله دارد که باید به شکل بهتری از این فرصت استفاده شود. این امر نیازمند مشارکت تمامی سازمان‌ها، ادارات و نهادهای دولتی و غیر دولتی و مدیران و برنامه‌ریزان گردشگری در این زمینه است. مدیریت شهری باید با سازمان‌هایی که از منافع گردشگری بهره‌مند می‌شوند بیشتر مشارکت داشته، بخشی از درآمدهای حاصل از گردشگری خود را برای رفاه و ارائه‌ی خدمات به گردشگران اختصاص دهند و از این طریق می‌تواند نقش مؤثری در توسعه‌ی پایدار گردشگری ایفا نماید. بنابراین پیشنهاد می‌شود:

- با توجه به اینکه میانگین تأثیر متغیر اجتماعی نسبت به سایر متغیرها بیشتر است و این مسأله اهمیت توجه به نقش-جامعه را نشان می‌دهد، لذا بر ورود جامعه‌ی محلی و گردشگران در برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری و آگاه‌سازی آنان تأکید می‌شود.

- سیاست‌های مناسبی از سوی مدیریت شهر و سازمان میراث فرهنگی جهت جلوگیری از تغییر کاربری‌های غیراصولی در مناطق ساحلی اتخاذ شود.

- برنامه‌ی راهبردی مدونی توسط مدیریت شهری در خصوص استفاده از فضای ساحلی در جهت توسعه‌ی گردشگری ساحلی تدوین شود.

- منطقه‌ی ساحلی در شهر باید دارای یک برنامه‌ی مدیریتی کلان باشد که در آن کلیه‌ی خط مشی‌های برنامه‌ی مدیریتی گردشگری را مشخص کند (برنامه مدیریت همه جانبه).

- مردم محلی (جامعه میزبان) باید نسبت به اصول توسعه‌ی پایدار پایبند بوده، تمام آن را بپذیرند (تعهد در برابر گردشگری پایدار).

- هزینه‌های مورد نیاز و حمایت‌های تخصصی و فکری وجود داشته، در دسترس باشند (حمایت‌های مالی و فکری).

منابع و مأخذ:

۱. الوانی، سید مهدی و پیروز بخت، معصومه (۱۳۸۵): فرآیند مدیریت جهانگردی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران. چاپ اول، تهران.
۲. اندی درام، آلن مور، (۱۳۹۰): مقدمه ای بر برنامه ریزی و مدیریت اکوتوریسم. ترجمه: رنجبر، محسن، نشر آبیژن، نوبت دوم، تهران.
۳. بوچانی، محمد حسین (۱۳۹۱): دموکراسی محلی (میزگرد و گفتگو) موسسه انتشاراتی قدیانی، تهران.
۴. پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۵): گردشگری، ماهیت و مفاهیم، تهران، انتشارات سمت.
۵. تقوایی، مسعود و صفرآبادی، اعظم، ۱۳۹۰، نقش مدیریت شهری در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری مطالعه‌ی موردی: شهر کرمانشاه، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال اول شماره چهارم، صص. ۵۲-۳۵.
۶. حسینی، سید علی، پورزال، مریم، ویسی، علی (۱۳۹۰): نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری شهرهای ساحلی در سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۸ در شهر نوشهر، دو فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، سال چهارم، شماره ۲، تهران، صص. ۱۲۴-۱۱۳.
۷. خانی، فضیله، قاسمی و سمه جانی، ابوطالب، قنبری نسب، علی، (۱۳۸۸): بررسی اثرات گردشگری ساحلی با تکیه بر نظرسنجی از خانوارهای روستایی مطالعه موردی: روستای چمخاله، شهرستان لنگرود، فصلنامه جغرافیای انسانی، سال اول. شماره چهارم. صص. ۶۴-۵۱.
۸. دیوسالار، اسدالله، توکلی میثم، خادمی امیرحسین (۱۳۹۵): برنامه ریزی توسعه پایدار گردشگری شهر ساحلی نور با تأکید بر مدیریت بهینه شهری، فصلنامه اکوسیستم‌های طبیعی ایران، سال هفتم، شماره چهارم. صص. ۹۷-۸۳.
۹. رنجبریان، بهرام، زاهدی، محمد (۱۳۷۹): برنامه ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای، چاپ اول، اصفهان، نشر جهاد دانشگاهی اصفهان.
۱۰. فنی، زهره، زحمت کش، زینب، علیزاده طولی، محمد (۱۳۹۳): تأثیرات گردشگری بر توسعه پایدار شهری از نظر ساکنان (مورد مطالعه: جزیره قشم)، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال نهم، شماره ۲۸، صص ۷۲-۳۹.
۱۱. زنگی آبادی، علی، ضیایی، محمود، کهزادی، اسفندیار، بایزید پور، همین (۱۳۸۹): تحلیلی بر وضعیت امکانات و تسهیلات گردشگری استان کردستان از دید گردشگران، فصلنامه جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره ۴، صص ۵۶-۳۹.
۱۲. سجادی، ژیل، سالاری، فرضعلی، بیرانوند، مریم، بوچانی، محمدحسین، (۱۳۹۲): ظرفیت سنجی گردشگری ساحلی پایدار در شهرستان کنگان استان بوشهر، فصلنامه کاوشهای جغرافیایی مناطق بیابانی، سال اول، شماره دوم، یزد، صص. ۱۴۶-۱۲۳.
۱۳. سقایی، محسن، امینی نژاد، غلامرضا و صبحی، غلامرضا (۱۳۹۲): تحلیل اقتصادی و اجتماعی گردشگری در شهر بوشهر با استفاده از مدل سوات و تاپسیس، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، دوره ۲۷، شماره ۱۰، اصفهان، صص. ۱۳۰-۱۰۳.
۱۴. صرافی، مظفر و همکاران (۱۳۷۹): مفهوم مبانی و چالش‌های مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور، تهران: انتشارات سازمان شهرداریهای کشور، سال اول، شماره ۲، صص ۷۳-۶۸.
۱۵. فرجی راد، خدر، پریشان، مجید، یاری حصار، ارسطو (۱۳۹۶): تحلیل چالش‌های توسعه گردشگری تجاری در شهر مرزی بانه از دیدگاه تسهیلات و زیرساخت‌های گردشگری، فصلنامه گردشگری شهری، دوره ۴، شماره ۲، تهران، صص. ۱۵-۱.
۱۶. لطفی، حیدر، عدالتخواه فرداد، میرزایی، مینو، وزیرپور، شب بو (۱۳۸۸): مدیریت شهری و جایگاه آن در ارتقای حقوق شهروندان، مجله جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره ۱، گرمسار، صص. ۱۱۰-۱۰۱.

۱۷. مهندسین مشاور مآب (۱۳۹۰): طرح مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور (iczm).

18. Aronsson, Lars (1994), *sustainable tourism system, Exampel of sustainable Rural tourism in Sweden*, in Bramwell & B. lane, *rural tourism and sustainable rural development*, p, 77.
19. Butler, R. W (1998), *sustainable tourism-looking backwards in orderto progress?* in C. M. Hall & A. Alew, *sustainable tourism: Geographical perspectives* (pp. 25-34).
20. F. Hakim, E. B. Santoso & R. Supriharjo, (2017)- *Coastal Planning for Sustainable Maritime Management*.
21. Marc. L. Miller, Jan Auyong, Nina P. Hadley, (2009) *sustainablecoastaltourism: challenges for, management, plannning, and education. School of Marine Affairs, University of ashington (U.S.A.)*, PP. 7-19.
22. Mathieson. Alister, and Geoffrey, Wall. *Tourism: economic, physical and social impacts*, Longman, London.
23. Mostafa khazaei* Mohammad Taghie Razavian, (2012) *The role of urban management in City Spatial Development Case Study Nahavand City. International Research Journal of Applied and Basic Sciences. Vol., 3 (3), P. 659-666*,
24. *United Nations Development Programme (UNDP). 2009. Characteristics of Good Governance (<http://www.IMF.org>)*.
25. WTO (World Tourism Organization), *tourism(2020) vision, vol. 6, south Asia, Madrid, Spain, 2000*.

Archive of SID